

Η ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΑΣ ΣΗΜΕΡΑ

Δρ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ



Το 1975, με πρωτοβουλία του τότε Προέδρου της Γαλλίας Βαλερί Ζισκάρ ντ' Εστέν, συνεκλήθη στο Παλάτι του Rambouillet, έξω από το Παρίσι, η πρώτη οικονομική συνάντηση ηγετών των κυριότερων βιομηχανικών κρατών της Δύσης. Η προσπάθεια για αναβάθμιση των διπλωματικών επαφών στον οικονομικό τομέα μεταξύ, αρχικά, των έξι (ΗΠΑ, Δυτ. Γερμανία, Γαλλία, Μ. Βρετανία, Ιταλία, Ιαπωνία), και εν συνεχεία των επτά (με την προσθήκη του Καναδά), μεγαλύτερων βιομηχανικών κρατών της Δύσης ήταν επακόλουθο της σοβαρής οικονομικής κρίσης που έπληττε την παγκόσμια κοινότητα, της μεγαλύτερης από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Έκτοτε έχουν λάβει χώρα άλλες δώδεκα ετήσιες συναντήσεις. Εντούτοις, δεν είναι ακόμα δυνατόν να μιλήσουμε απεριφραστα για επιτυχία ή αποτυχία του άτυπου αυτού θεσμού. Βέβαιο είναι ότι η δημοσιότητα για τα διεθνή - αλλά και εθνικά - οικονομικά ζητήματα, που προκλήθηκε χάρη στις συναντήσεις αυτές, μετέφερε και στο χώρο του δημόσιου διαλόγου θέματα που θεωρούντο μέχρι πρότινος - λόγω της τεχνικής φύσης τους - αποκλειστική αρμοδιότητα των ειδικών των κεντρικών τραπεζών και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Η αναβάθμιση, σε επίπεδο αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων, των διακρατικών επαφών περί των διεθνών οικονομικών ζητημάτων προσέδωσε επίσης μια νέα διάσταση, αλλά και υπόσταση, στον όρο διπλωματία. Με τη διπλή αυτή έννοια, οι συναντήσεις κορυφής ήταν επιτυχείς.

Με την έννοια, όμως, της επίλυσης συγκεκριμένων προβλημάτων, οι οικονομικές συναντήσεις κορυφής δεν έχουν επιτύχει ακόμα να δικαιώσουν πλήρως τους υποστηρικτές του διαλόγου. Πράγματι, ενώ, όπως θα εξηγηθεί στη συνέχεια, τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται σοβαρές αδυναμίες στη λειτουργία του διεθνούς νομισματικού συστήματος, η αντιμετώπισή τους εκ μέρους των «Επτά» έχει αποδειχτεί στην πράξη δυσχερής, τόσο για ιδεολογικούς όσο και για τεχνικούς λόγους. Επιπλέον, έχουν προκληθεί προβληματισμοί ως προς

την πολιτική επάρκεια ενός θεσμού ο οποίος δεν προβλέπει την άμεση συμμετοχή ή εκπροσώπηση όλων των θιγόμενων, σε ένα τέτοιο μείζον θέμα, μερών.

Το σύστημα των ελεύθερων ισοτιμιών

Οι αρχές της δεκαετίας του 1970 ήταν σημάδια, και όχι μόνο εξαιτίας της λήξης της μεγάλης μεταπολεμικής περιόδου της διεθνούς οικονομικής ανάπτυξης και της εμφάνισης του νέου φαινομένου του στασιμοληθωρισμού. Το 1973 εγκαταλείφθηκε οριστικά και το σύστημα των σταθερών ισοτιμιών, η εγκαθίδρυση του οποίου είχε αποφασιστεί το 1944 στη διάσκεψη του Bretton Woods.

Αξίζει να σταθεί κανείς στις συνέπειες της υιοθέτησης του καθεστώτος των ελεύθερα διακυμαινόμενων ισοτιμιών, επί της διαμόρφωσης της μακροοικονομικής πολιτικής των κρατών, καθώς και επί των προοπτικών που διαγράφονται για την περαιτέρω ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου και της διεθνούς οικονομίας.

Το σύστημα των σταθερών, αλλά επιδειχόμενων μικρές αναπροσαρμογές, ισοτιμιών προϋπέθετε ότι οι κυβερνήσεις θα ακολουθούν μια μακροοικονομική πολιτική που δεν θα διαφέρει πολύ μεταξύ τους, ούτως ώστε να αποφεύγονται αποκλίσεις στα επίπεδα των τιμών από χώρα σε χώρα. Το αντίθετο ενδεχόμενο περιέκλειε τον κίνδυνο τα αγαθά μιας χώρας να καθίστανται σταθερά φθηνότερα, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται μακροχρόνιες ανισορροπίες στις μεταξύ κρατών εξωτερικές πληρωμές, ασχέτως της πραγματικής παραγωγικότητάς τους. Με άλλα λόγια, προϋπόθεση για τη διατήρηση του εν λόγω καθεστώτος ήταν η επικράτηση παρόμοιων ρυθμών πληθωρισμού από χώρα σε χώρα. Αυτό, με τη σειρά του, ισοδυναμούσε ουσιαστικά με -έστω

και άτυπη - διεθνή εναρμόνιση της μακροοικονομικής πολιτικής.

Κάτι τέτοιο όμως δεν ίσχυσε κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του '60, όταν αυξήθηκε σημαντικά ο πληθωρισμός στις ΗΠΑ, εν συγκρίσει με άλλες χώρες, με αποτέλεσμα, βοήθους και της κερδοσκοπίας, οι ασυγκράτητες πλέον πιέσεις για μια μεγάλη υποτίμηση του δολαρίου να επιφέρουν, κατά το 1971-1973, το τέλος του συστήματος του Bretton Woods. Υπολογίζεται ότι κατά την εποχή εκείνη το δολάριο ήταν κατά 15-20% υπερτιμημένο σε σχέση με την τιμή ισορροπίας του.

Από την άλλη πλευρά, το σύστημα των ελεύθερα διακυμαινόμενων ισοτιμιών, εκ πρώτης όψεως, παρείχε στις μακροοικονομικές αρχές μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων, καθώς οι ενδεχόμενες αρνητικές επιπτώσεις της ακολουθούμενης εγχώριας πολιτικής επί του ισοζυγίου πληρωμών έτειναν - θεωρητικά - να απορροφούνται και να εξουδετερώνονται από τις εξισορροπητικές διακυμάνσεις των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Π.χ. μια επεκτατική πολιτική, που απέβλεπε σε κάμψη της ανεργίας και που θα προκαλούσε ενδεχομένως πληθωριστικές πιέσεις, δεν θα επέφερε αναγκαστικά μείωση της ανταγωνιστικότητας της εν λόγω οικονομίας και επιδείνωση του ισοζυγίου πληρωμών της, στο μέτρο που αυτόματως θα σημειωνόταν μια αντισταθμιστική υποτίμηση της εξωτερικής αξίας του εθνικού νομίσματος.

Πράγματι, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, οι κλιμακούμενες πληθωριστικές πιέσεις, που εκδηλώθηκαν προς το τέλος της δεκαετίας του '60 στις ΗΠΑ - οι οποίες επεκτάθηκαν εν συνεχεία, με κάποια καθυστέρηση, και στην Ευρώπη - και που επιδεινώθηκαν διεθνώς από τον τετραπλασιασμό των τιμών του πετρελαίου κατά το 1973-1974, εσήμαναν το τέλος του καθεστώτος των σταθερών ισοτιμιών και την υιοθέτηση, για πρώτη φορά, του συστήματος των ελεύθερων ισοτιμιών, ως μόνου ικανού να αντεπεξέλθει στις, διάχυτες πλέον, νέες και απρόβλεπτες πληθωριστικές συνθήκες. Σε μεγάλο βαθμό, χάρη στο νέο σύστημα, ο ό-

γκος του διεθνούς εμπορίου συνέχισε να αυξάνεται κατά τη δεκαετία του 1970.

Εδώ όμως εμφανίστηκε το εξής δίλημμα: Η ύπαρξη υψηλού πληθωρισμού συνηγορούσε υπέρ μιας περιοριστικής μακροοικονομικής πολιτικής, για λόγους που σχετίζονταν πια με την όλη λειτουργία και απόδοση της εγχώριας οικονομίας, και όχι μόνο του εξωτερικού τομέα της.

Από την άλλη μεριά, ο πρώτος μεταπολεμικός χυδωνισμός από την πλευρά της προσφοράς – που προκλήθηκε από την αύξηση των τιμών πρώτων υλών, το τέλος του 1973, και είχε ως επακόλουθο μια κάμψη της παραγωγής – συνηγορούσε υπέρ μιας πιο επεκτατικής πολιτικής.

Οι προτάσεις της μονεταριστικής σχολής, η οποία υποσχόταν τη χαλιναγώγηση του πληθωρισμού με περιορισμένες και σχετικά βραχυχρόνιες επιπτώσεις στο διπλό μέτωπο της απασχόλησης και της παραγωγής, άρχισαν πλέον να δеляάζουν τις αρχές όλων σχεδόν των βιομηχανικών κρατών. Απλοποιώντας τα πραγματικά γεγονότα, ως ένα βαθμό, μπορούμε να πούμε ότι η μακροοικονομική πολιτική, που ακολουθήθηκε στις περισσότερες βιομηχανικές χώρες μετά το 1973, έφερε τη σφραγίδα της μονεταριστικής θεωρίας: πρώτο μέλημα ανακηρύχθηκε η καταπολέμηση του πληθωρισμού – ως μέθοδοι χρησιμοποιήθηκαν ο αυξημένος έλεγχος της προσφοράς χρήματος από τις κεντρικές τράπεζες και η προσπάθεια εξάλειψης των ελλειμμάτων του δημόσιου προϋπολογισμού των κρατών. Οι νέες αυτές προτεραιότητες εσήμαναν την εγκατάλειψη της παραδοσιακής μεταπολεμικής προσήλωσης στην αρχή της πλήρους απασχόλησης.

Οι μονομερείς – και αποτυχημένες – προσπάθειες της κυβέρνησης Κάρτερ, το 1976-78, και της κυβέρνησης Σμιτ, το 1978-



79, να βγάλουν τις χώρες τους από την κρίση μέσω μιας πιο επεκτατικής πολιτικής, έμοιαζαν να αποδεικνύουν το ανώφελο μιας τέτοιας πρωτοβουλίας, εξαιτίας της αναζωπύρωσης του πληθωρισμού και της διεύρυνσης των εξωτερικών ελλειμμάτων που ακολούθησαν. Η επιστροφή στη λιτότητα έμοιαζε επιβεβλημένη.

Ωστόσο, όταν το 1979, η Μάργκαρετ Θάτσερ ανέλαβε πρωθυπουργός του Ηνωμένου Βασιλείου και το 1981 ο Ρόναλντ Ρέηγκαν Πρόεδρος των ΗΠΑ, ο πληθωρισμός απείχε ακόμη πολύ από το να τεθεί υπό έλεγχο, ενώ η ανεργία συνέχιζε ακάθεκτη την ανοδική πορεία της. Αντί για μια αναθεώρηση της μέχρι τότε ακολουθούμενης μακροοικονομικής πολιτικής, οι δύο νέες κυβερνήσεις διαδέχθηκαν την, ακόμη αυστηρότερη, προσήλωσή τους στις μονεταριστικές αρχές. Και στις δύο χώρες σημειώθηκαν περαιτέρω κάμψη της παραγωγής και επιδείνωση της ανεργίας (βλ. πίνακα 1).

Παρά τη συνέχιση της κρίσης, επικρατούσε η αντίληψη ότι ο δρόμος για τη διεθνή ανάκαμψη περνάει από το «νοικοκύρεμα» των εθνικών οικονομιών. Στο μέτρο αυτό υπήρχε συναίνεση μεταξύ των βιομηχανικών κρατών, όσον αφορά την ακολουθητέα πολιτική. Συν τους άλλους, η συναίνεση αυτή επέτρεπε στις κυβερνήσεις να ταυτίζουν την επιδίωξη εθνικών στόχων με την προώθηση των συμφερόντων της διεθνούς οικονομίας, υπό την έννοια ότι το κοινό αντιπληθωριστικό μέτωπο θα μετρίαζε τις όποιες δυσκολίες ανέκυπταν, απέναντι σε μια εύρυθμη λειτουργία του συστήματος των ελεύθερων ισοτιμιών, προς όφελος της ανάπτυξης των διεθνών συναλλαγών. Η οικονομική διπλωματία βρισκόταν στη φάση της αρμονίας.

Το μόνο πρόβλημα που υπέβασκε, ένα πρόβλημα που εξελίχτηκε σε κρίση το 1982, ήταν εκείνο του εξωτερικού χρέους των αναπτυσσόμενων χωρών. Οι κυβερνήσεις των τελευταίων απεδίδαν τα διογκούμενα χρέη τους στην αντιπληθωριστική πολιτική – και τα συνακόλουθα υψηλά επιτόκια – των μεγάλων βιομηχανικών κρατών, ιδίως κατά την περίοδο 1979-81. Οι αναπτυσσόμενες χώρες, πάλι, συνιστούσαν στις αναπτυσσόμενες χώρες μεγαλύτερη λιτότητα στη διαχείριση των εθνικών οικονομιών.

Η αμερικανική ανάκαμψη

Η περίοδος που ακολούθησε παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον, τόσο για την οικονομική όσο και για την πολιτική διπλωματική διάστασή της. Μετά τη σοβαρή ύφεση που υπέστη η αμερικανική οικονομία, κατά τα έτη 1981-82 – που προκλήθηκε, κυρίως, από μια υπέρ το δέον περιοριστική νομισματική πολιτική –, ακολούθησε η εντυπωσιακή ανάκαμψη του 1982 και μετά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Ποσοστά ανεργίας στις οικονομίες των «Επτά», 1976-86

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987 ⁴
ΗΠΑ ¹	7,7	7,1	6,0	5,8	7,1	7,6	9,7	9,6	7,5	7,2	7,0	6,0
ΟΔΓ ¹	4,6	4,5	4,3	3,8	3,8	5,5	7,5	9,1	9,1	9,3	8,0	8,9
Γαλλία ²	–	–	–	–	6,3	7,3	8,2	8,5	10,0	10,2	10,3	11,0
Μ. Βρετανία ³	5,3	5,3	5,7	5,4	6,5	10,2	12,0	10,7	11,1	11,3	12,0	10,4
Ιταλία ²	6,7	7,2	7,2	7,2	7,6	8,4	9,1	9,9	10,4	10,6	11,0	14,1
Καναδάς ²	7,1	8,1	8,4	7,5	7,5	7,6	11,0	11,9	11,3	10,5	9,5	8,8
Ιαπωνία ²	2,0	2,0	2,2	2,1	2,0	2,2	2,4	2,7	2,7	2,6	2,8	2,7

1. Ως ποσοστό του μη στρατιωτικού εργατικού δυναμικού.
2. Ως ποσοστό του συνολικού εργατικού δυναμικού.
3. 1976-82¹, 1983-86².
4. Ιούλιος/Αύγουστος.

Πηγή: ΟΟΣΑ.

Το μέγεθος της ανάκαμψης εξηγείται στατιστικά, εν μέρει από τις άσχημες, συγκριτικά, επιδόσεις του 1981-82. Οικονομικά, όμως, είναι εύλογο να εξεταστεί υπό το πρίσμα της επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής που ακολουθήθηκε –ως συνέπεια των σημαντικών φορολογικών ελαφρύνσεων που θεσπίστηκαν κατά την περίοδο 1981-83 (μια ενέργεια με σαφή πολιτικά οφέλη, αλλά υποκινούμενη από ιδεολογικά κίνητρα), δίχως ανάλογη περικοπή των κρατικών δαπανών (πολιτικά, μια πράξη πολύ πιο δύσκολο να υλοποιηθεί)–, παρά τις επανειλημμένες διακηρύξεις του Προέδρου Ρέγκαν περί της ανάγκης περιορισμού της συμμετοχής του δημόσιου τομέα στο ΑΕΠ.

Οι διεθνείς προεκτάσεις των εν λόγω εξελίξεων, όμως, αλλιώς ερμηνεύθηκαν στις ΗΠΑ και αλλιώς στην Ευρώπη. Στο σημείο αυτό, άρχισαν να διαφαίνονται οι πρώτες σοβαρές διαφωνίες μεταξύ των «Επτά».

Ο συνδυασμός επεκτατικής δημοσιονομικής και περιοριστικής νομισματικής πολιτικής στις ΗΠΑ είχε ως επακόλουθο, μεταξύ άλλων, την άνοδο των αμερικανικών πραγματικών επιτοκίων.

Η μετακίνηση ευρωπαϊκών κεφαλαίων προς τις ΗΠΑ έδωσε λαβή για έντονες επικρίσεις εκ μέρους των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων, εναντίον της μακροοικονομικής πολιτικής των ΗΠΑ, με επίκεντρο το ύψος των αμερικανικών επιτοκίων. Σε μια περίοδο στασιμότητας στην Ευρώπη, επιτρεπόταν η τελευταία να χρηματοδοτεί την ανάκαμψη των ΗΠΑ; Δεν ήταν επιτακτικότερο οι αποταμιεύσεις των Ευρωπαίων να συμβάλλουν στην αναθέρμανση των δικών τους οικονομιών και στην επιτόπου δημιουργία νέων επενδύσεων και νέων θέσεων εργασίας;

Η στάση αυτή αγνοούσε την άλλη πλευρά του νομίσματος. Η προαναφερθείσα αύξηση της συνολικής ζήτησης στις ΗΠΑ, σε συνδυασμό με την άνοδο του δολαρίου

–που προκάλεσε και ενίσχυσε η εισροή ξένων κεφαλαίων από τον Ιανουάριο του 1981–, άνοιξε την αμερικανική αγορά σε μια πληθώρα εισαγόμενων αγαθών και υπηρεσιών: ενώ το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (αγαθά και υπηρεσίες συν άδηλοι πόροι και πληρωμές) το 1980 είχε πλεόνασμα 1,86 δισ. δολαρίων και το 1981 6,62 δισ. δολαρίων, το 1982 σημειώθηκε έλλειμμα 9,23 δισ. δολαρίων, το 1983 40,86 δισ., το 1984 101,60 δισ., το 1985 117,7 δισ. και το 1986 140,6 δισ. δολαρίων. Αντίστροφες τάσεις παρατηρήθηκαν στη Δ. Γερμανία και την Ιαπωνία (βλ. πίνακα 2).



Στην πραγματικότητα, η αύξηση των αμερικανικών εισαγωγών συνέβαλε αποφασιστικά στη συγκράτηση της ανεργίας, τόσο στην Ευρώπη (με τη δημιουργία, μόνο το 1984, ενός εκατομμυρίου νέων θέσεων εργασίας, σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΟΟΣΑ), όσο και στην Ιαπωνία. Οι δε οφειλέτριες χώρες του Τρίτου Κόσμου έβρισκαν έναν τρόπο εξόφλησης μέρους των χρεών τους: τηρουμένων των αναλογιών, καθ' όλη την τρέχουσα δεκαετία, οι ΗΠΑ εισάγουν διπλάσιες ποσότητες από τις αναπτυσσόμενες χώρες, σε σύγκριση π.χ. με την Ιαπωνία.

Με άλλα λόγια, η Ευρώπη και η Ιαπωνία δάνειζαν στις ΗΠΑ χρήματα, με τα οποία οι Αμερικανοί καταναλωτές αγόραζαν μεγάλες ποσότητες ξένων προϊόντων, φυσικά και ευρωπαϊκών και, κυρίως, ιαπωνικών – μια όχι και τόσο ασύμφορη επένδυση, αφού, συν τους άλλους, τα χρήματα αυτά θα επιστρέφονταν, και ήδη επιστρέφονται, στην Ευρώπη και την Ιαπωνία, και μάλιστα με τόκο. Μόνο μια απότομη κατάρρευση του δολαρίου μπορεί να χαλάσει αυτή την αισιόδοξη εικόνα για τους δανειστές, αφού είναι αμφίβολο εάν –υπό το φως της περιοριστικής μακροοικονομικής πολιτικής που ακολουθείται στις περισσότερες χώρες, σε συνδυασμό με τη σχετική ανελαστικότητα της ευρωπαϊκής αγοράς εργασίας– τα κεφάλαια αυτά θα μεταφράζονταν σε παραγωγικές επενδύσεις ισοδύναμου αποτελέσματος και σε αύξηση της απασχόλησης στην Ευρώπη.

Η άποψη ότι η αμερικανική ανάκαμψη στήριζε τη διεθνή οικονομία στη αργή έξοδό της από την κρίση, επιβεβαιώθηκε από το 1985 και μετά. Όταν η συνεχής διεύρυνση του ελλείμματος των αμερικανικών τρεχουσών εξωτερικών συναλλαγών άρχισε πια να πλήττει αποφασιστικά βασικούς παραγωγικούς τομείς της αμερικανικής οικονομίας, ο ρυθμός ανόδου του αμερικανικού ΑΕΠ άρχισε να παρουσιάζει κάμψη:

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών των «Επτά», 1976-1987
(δισεκατομμύρια δολάρια)

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987*
ΗΠΑ	4,17	-14,49	-15,49	-0,95	1,86	6,62	-9,23	-40,86	-101,6	-117,7	-140,6	-145,5
ΟΔΓ	3,95	4,14	9,23	-6,28	-16,00	-5,42	3,14	4,17	6,07	13,6	36,3	42,00
Γαλλία	-3,37	-0,41	7,06	5,14	-4,21	-4,81	-12,08	-4,9	-0,01	0,6	4,0	3,8
Μ. Βρετανία	-1,51	0,147	2,25	-0,954	8,69	15,07	8,43	4,86	0,73	4,9	-0,3	-4,3
Ιταλία	-2,90	2,44	6,24	5,41	-9,80	-8,60	-5,68	0,55	-2,87	-4,2	-5,1	5,1
Καναδάς	-4,15	-4,11	-4,30	-4,12	-0,95	-5,06	2,11	1,36	1,89	-1,9	-6,4	-6,5
Ιαπωνία	3,74	10,93	17,52	-8,75	-10,75	4,77	6,85	20,80	35,00	49,50	85,80	92,3

* Στοιχεία διαθέσιμα τον Σεπτέμβριο 1987, σε δωδεκάμηνη βάση.

Πηγές: ΔΝΤ και ΟΟΣΑ.

από 3,8% το 1983 και 7,1% το 1984 μειώθηκε στο 2,5% το 1985 και στο 2,1% το 1986.

Οι επιπτώσεις έγιναν αμέσως αισθητές, όχι μόνον στην Ευρώπη αλλά ακόμα και στη, μέχρι τούδε φαινομενικά άτρωτη, Ιαπωνία: από 3,4% το 1983, 6,4% το 1984 και 4,3% το 1985, ο ετήσιος ρυθμός αύξησης του ιαπωνικού ΑΕΠ μειώθηκε στο 2,1% το 1986, προκαλώντας αύξηση της ανεργίας στο 3% τον Ιανουάριο 1987, το υψηλότερο επίπεδο από τότε που καθιερώθηκαν οι μηνιαίες καταμετρήσεις (το 1953).

Στο μέτρο που οι εξελίξεις αυτές είχαν ως επακόλουθο μια μείωση των αγορών των Ιαπώνων και Ευρωπαίων καταναλωτών από τις ΗΠΑ, τίθεται το ερώτημα πώς θα περιορίζονταν τα εξωτερικά ελλείμματα των ΗΠΑ. Με ένα εξωτερικό χρέος της τάξεως των 250 δισ. δολαρίων, οι ΗΠΑ έχουν εξελιχθεί σήμερα στη μεγαλύτερη οφειλέτρια χώρα στον κόσμο, μολοντί για ολόκληρη την περίοδο 1981-82 οι ΗΠΑ ήταν καθαρές πιστωτές. Πώς θα αποτρεπόταν μια συρρίκνωση του διεθνούς εμπορίου και μια νέα οικονομική κρίση;

Οι αδυναμίες του συστήματος

Τα ερωτήματα αυτά εξέθεταν, κατά τρόπο σαφή, τις αδυναμίες του διεθνούς νομισματικού συστήματος. Η δυσαρμονία μεταξύ της επεκτατικής πολιτικής στις ΗΠΑ και της περιοριστικής πολιτικής στις λοιπές μεγάλες χώρες, αντικατοπτριζόταν στις ισοτιμίες, οι οποίες, σε αντίθεση με τα αναμενόμενα, δεν κινούνταν προς μια κατεύθυνση ικανή να εξισορροπήσει τα ελλείμματα και πλεονάσματα στις συναλλαγές μεταξύ εμπορικών εταιρών. Η δε απομάκρυνση από τις ισοτιμίες υσορροπίας μειώνει, ως γνωστόν, τα αμοιβαία οφέλη από το ελεύθερο εμπόριο, καθώς μια συστηματική απόκλιση τιμών-κόστους συνεπάγεται τη μη ορθολογική κατανομή των διεθνών πόρων. Το επόμενο βήμα είναι αναπόφευκτο: η δημιουργία ισχυρών πιέσεων υπέρ της λήψης προστατευτικών μέτρων - που, εάν επικρατήσουν, μπορούν να οδηγήσουν σε μια διεθνή κρίση. Και έχουμε τέτοιες ενδείξεις: η αμερικανική κυβέρνηση έχει ήδη θεσπίσει ποσοτώσεις έναντι μιας σειράς ιαπωνικών κεφαλαιουχικών αγαθών και έχει μειώσει τις δασμολογικές διευκολύνσεις προς σημαντικές αναπτυσσόμενες χώρες.

Οι Αμερικανοί υπεύθυνοι, έχοντας -ορθά- αποδώσει την αμερικανική ανάκαμψη της περιόδου 1983-85 στην επεκτατική δημοσιονομική πολιτική που είχε ακολουθηθεί, είχαν να προτείνουν απαντήσεις στα παραπάνω ερωτηματικά, έστω κι αν αυτό απαιτούσε εκ μέρους τους ένα ιδεολογικό άλμα, και μάλιστα σε δύο επίπεδα.

Πρώτον, αναγκάζονταν να παραδεχτούν ότι και οι άλλες βιομηχανικές χώρες μπο-

ρούσαν να ακολουθήσουν το παράδειγμά τους και να υιοθετήσουν πιο επεκτατικά δημοσιονομικά και νομισματικά μέτρα, ούτως ώστε να αποσοβηθεί ο κίνδυνος μιας νέας διεθνούς ύφεσης, ιδιαίτερα τώρα που τα τόσα χρόνια λιτότητας είχαν καταφέρει επιτέλους να τιθασεύσουν τον πληθωρισμό και τα δημοσιονομικά ελλείμματα στις χώρες αυτές - έστω και εάν αυτό ήταν αντίθετο στις φιλελεύθερες αρχές του μινιμαλιστικού κράτους και του μη παρεμβατισμού, που από χρόνια προεβεί ο «νεοσυντηρητικός» Ρόναλντ Ρέγκαν.

Δεύτερον, τα πραγματικά γεγονότα ανάγκαζαν τις ΗΠΑ να παραδεχτούν την έκταση της αλληλεξάρτησης που διέπει τις διεθνείς οικονομικές σχέσεις, και επομένως τα όρια της παντοδυναμίας τους. Έτσι, οι ΗΠΑ οδηγήθηκαν να εγκαταλείψουν τη μέχρι τούδε αρνητική στάση τους, απέναντι σε οποιαδήποτε νύξη γινόταν για την ανάγκη διεθνούς οικονομικής συνεργασίας, και να υιοθετήσουν μια πιο διεθνοιστική στάση, καλώντας -και μάλιστα με επίμονο τρόπο- τη Δυτ. Ευρώπη και την Ιαπωνία σε από κοινού αντιμετώπιση των προβλημάτων - με όρους όμως που θα υπαγόρευαν οι Αμερικανοί.

Τώρα όμως ήταν σειρά της Δυτ. Ευρώπης και της Ιαπωνίας να αντισταθούν στις αμερικανικές εκκλήσεις για μια πιο εναρμονισμένη μακροοικονομική πολιτική. Με πρωτοστατούντες τους Γάλλους, στη συνάντηση κορυφής της Βόννης, τον Μάιο του 1985, διατυπώθηκε πρόταση για σύγκληση μιας διεθνούς διάσκεψης με αντικείμενο την ανεύρεση ενός συστήματος που θα εξασφαλίζει τη σταθερότητα των ισοτιμιών. Κατά την ευρωπαϊκή και ιαπωνική αντίληψη, άλλωστε, η υιοθέτηση μιας πιο επεκτατικής πολιτικής εκ μέρους τους θα αντιστρατευόταν την πρόοδο που είχε σημειωθεί τα τελευταία χρόνια στο μέτωπο κατά του πληθωρισμού και των δημοσίων ελλειμμάτων. Συνεπώς, οι ΗΠΑ έπρεπε να βρουν μόνες τους τον τρόπο να μειώσουν τα ελλείμματά τους, καθώς και μάλιστα ευθύνονταν για μια πολιτική η οποία όχι μόνον απορροφούσε όλες τις αποταμιεύσεις του αμερικανικού κοινού, αλλά η οποία προϋπέθετε, για τη συνέχισή της, την εισροή αποταμιεύσεων από το εξωτερικό.¹

Και να μην η ευρωπαϊκή άποψη είναι κατανοητή και ενδεχόμενη, όταν η ελλειμματική χώρα είναι μικρή και δεν επηρεάζει ουσιαστικά τον όγκο του διεθνούς εμπορίου. Όταν όμως η χώρα, η οποία καλείται να μειώσει τις εισαγωγές της, είναι η μεγαλύτερη στον κόσμο, μια μείωση των εισαγωγών της θα έχει αναπόφευκτα δυσμενή αντίκτυπο στην οικονομική δραστηριότητα των εμπορικών της εταιρών.

Οι αντιδράσεις των κυβερνήσεων

Η πρώτη φάση της συνεργασίας, στην οποία οδηγήθηκαν τελικά οι μεγάλες χώρες, ισοδυναμούσε με -την πρώτη μετά το 1973- παρέκκλιση από την αρχή του *laissez-faire*.

Η λεγόμενη Συμφωνία του Πλάζα -από το ομώνυμο ξενοδοχείο της Νέας Υόρκης-, τον Σεπτέμβριο του 1985, απέβλεπε σε μια από κοινού παρέμβαση των πέντε μεγάλων (ΗΠΑ, Δυτ. Γερμανία, Μ. Βρετανία, Γαλλία και Ιαπωνία) στις αγορές συναλλάγματος, με στόχο μια μείωση του δολαρίου έναντι των νομισμάτων των άλλων κρατών. Πράγματι, ο γενικός στόχος επιτεύχθηκε: το δολάριο έχει έκτοτε μειωθεί κατά 40% έναντι του γιέν και 36% έναντι του μάρκου (Αύγουστος 1985 - Σεπτέμβριος 1987). Αλλά η ίδια η επιτυχία αυτή γεννούσε νέα ερωτήματα: Πρώτον, γιατί το σύστημα των ελεύθερων ισοτιμιών είχε σταθεί ανίκανο να διαμορφώσει τις απαιτούμενες τιμές από μόνο του, όπως θα έπρεπε; Δεύτερον, ποιο ήταν το ακριβές μέγεθος της απαιτούμενης πτώσης του δολαρίου και της ανατίμησης των άλλων νομισμάτων; Τρίτον, τι είδους μεταρρυθμίσεις χρειάζεται το διεθνές νομισματικό σύστημα, προκειμένου να αποφεύγονται στο εξής τόσο βασικές ανισορροπίες στις ισοτιμίες;

Η απάντηση στο πρώτο ερώτημα σχετίζεται με τον αυξανόμενο όγκο, την κινητικότητα και τη διεθνοποίηση του κεφαλαίου. Κατά την παραδοσιακή αντίληψη, οι ισοτιμίες σε ένα καθεστώς *laissez-faire* καθορίζονται ελεύθερα από την προσφορά και τη ζήτηση των εθνικών νομισμάτων, όπως αυτή διαμορφώνεται πρωτίστως από το σύνολο των σχέσεων εισαγωγών-εξαγωγών της κάθε χώρας. Σήμερα, όμως, υπολογίζεται ότι λιγότερο από 5%, ίσως δε μόνο 1% έως 2%, των διεθνών συναλλαγματικών συναλλαγών, της τάξεως των 150 δισ. δολαρίων ημερησίως, αντιστοιχεί σε ισάξιες συναλλαγές σε εμπορεύσιμα αγαθά και υπηρεσίες. Το υπόλοιπο αντιπροσωπεύει ρευστά κεφάλαια που κινούνται εις αναζήτησιν του υψηλότερου επιτοκίου ή/και της ασφαλέστερης τοποθέτησης. Οι δε κυβερνήσεις, αντιμέτωπες με έναν τέτοιο όγκο ιδιωτικών συναλλαγών, έχουν ήδη απωλέσει -όπως πιστοποιήθηκε το 1973, με την κατάρρευση του συστήματος του Bretton Woods- τη δυνατότητα να κατευθύνουν τις ισοτιμίες με τη μέθοδο των παρεμβάσεων στην αγορά, δηλ. αγοράζοντας και πουλώντας το νόμισμά τους. Σήμερα, ο κρατικός παρεμβατισμός έχει μόνον οριακή και βραχυχρόνια αποτελεσματικότητα: η ίδια η Συμφωνία του Πλάζα, άλλωστε, δεν αποτέλεσε παρά το έναυσμα για τη διολίσθηση του δολαρίου, καθώς ακολούθησαν: (α) άνοδος των ιαπωνικών επιτοκίων, (β) πτώση

των τιμών του πετρελαίου (που ενδυνάμωσε το νόμισμα της Ιαπωνίας, μιας χώρας εξαρτημένης τελείως από το εισαγόμενο πετρέλαιο) και (γ) πτώση των αμερικανικών επιτοκίων – δηλαδή τρία γεγονότα που είχαν ως έμμεσο επακόλουθο την πτώση του δολαρίου.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, είναι δυνατόν να λεχθεί ότι οι λόγοι, για τους οποίους το δολάριο δεν έπεφτε μόνο του στην τιμή που θα εξασφάλιζε μια εξισορρόπηση του λογαριασμού εξωτερικών τρεχουσών συναλλαγών των ΗΠΑ, ήταν δύο: αφ' ενός τα σχετικά υψηλότερα επιτόκια των ΗΠΑ, τα οποία προκαλούσαν μια εισροή ξένων κεφαλαίων που διατηρούσε την αξία του δολαρίου πιο ψηλά απ' ό,τι υπαγόρευε η βασική κατάσταση του εμπορικού ισοζυγίου, και, αφ' ετέρου, μια αυξανόμενη εμπιστοσύνη των διεθνών εμπόρων και επενδυτών στο δολάριο.

Το βασικό συμπέρασμα ήταν ότι η μακροοικονομική πολιτική που ακολουθούσε μια χώρα, με τις σαφείς «εξωτερικές» της προεκτάσεις, ήταν η κύρια αιτία των διακυμάνσεων των ισοτιμιών. Όσο πιο μεγάλη δε ήταν αυτή η χώρα, τόσο πιο σημαντικές ήταν οι επιπτώσεις στο εσωτερικό των άλλων χωρών. Εν ολίγοις, διεψευδόταν η παλιά ιδέα ότι το σύστημα των ελεύθερα διακυμαινόμενων ισοτιμιών εγγυάται την αυτονομία δράσης των εθνικών μακροοικονομικών αρχών. Επιπλέον, το σύστημα αυτό όχι μόνο δεν εξασφάλιζε τις συνθήκες για μια ομαλή εξέλιξη του διεθνούς εμπορίου, αλλά, μέσω των «λανθασμένων» ισοτιμιών που επέτρεπε, οδηγούσε ορισμένες χώρες σε συνεχή υπερχρέωση, θέτοντας έτσι σε κίνδυνο το ίδιο το σύστημα του ελεύθερου εμπορίου. (Σημειώτεον, ότι στις αρχές του 1985 η υπερτίμηση του δολαρίου υπολογίζεται ότι ήταν τουλάχιστον της τάξεως του 40%, δηλαδή περίπου διπλάσια από εκείνη που κατέστησε αναπόφευκτη την εγκατάλειψη του συστήματος του Bretton Woods.)

Το δεύτερο –και αλληλένδετο– ερώτημα έθετε επί τάπητος ολόκληρο το θέμα της ακολουθητέας μακροοικονομικής πολιτικής των κρατών. Τα θέματα του μεγέθους της απαιτούμενης αναπροσαρμογής των ισοτιμιών και των τρόπων επίτευξής της, εμφανίζονταν ως κατ' εξοχήν θέματα για διαπραγμάτευση.

Και τούτο, διότι –συνοψίζοντας– οι κυβερνήσεις των μεγάλων κρατών έχουν στη διάθεσή τους μόνον τρεις βασικούς τρόπους (που επιδέχονται συνδυασμούς), για να επενεργήσουν αποτελεσματικά στις ανισορροπίες που έχουν δημιουργηθεί:

α. περιορισμό της συνολικής ζήτησης στις ΗΠΑ, με τη θέσπιση περιοριστικών μακροοικονομικών μέτρων·

β. αύξηση της συνολικής ζήτησης στις μεγάλες πλεονασματικές χώρες, με τη θέ-

σπιση επεκτατικών μακροοικονομικών μέτρων· και

γ. ανεμπόδιστη συνέχιση της διολίσθησης του δολαρίου.

Η λύση (α) συνεπάγεται οικονομική επιβράδυνση για τις ΗΠΑ και, δι' αυτής, μείωση των εισαγωγών. Τούτο όμως σημαίνει επίβραδυνση της επιβράδυνσης για την υπόλοιπη διεθνή οικονομία, και άρα κάποια μείωση των αμερικανικών εξαγωγών. Συνεπώς, η αναμενόμενη *ex hypothesi* μείωση του ελλείμματος του αμερικανικού ισοζυγίου εμπορικών συναλλαγών, ή ακόμη η μετατροπή του σε πλεονασματικό, όχι μόνο θα ισοδυναμεί (υποχρεωτικά) με επιδείνωση των εμπορικών ισοζυγίων των υπόλοιπων κρατών του κόσμου, αλλά θα σημαίνει επίσης κάμψη της διεθνούς οικονομικής δραστηριότητας. Οι ασθενέστερες χώρες, δηλαδή οι αναπτυσσόμενες και εκείνες με



μεγάλα εξωτερικά χρέη –και, απ' αυτές, κυρίως εκείνες που έχουν διευρυμένες εμπορικές σχέσεις με τις ΗΠΑ–, θα υποστούν το υψηλότερο κόστος από την προσαρμογή της αμερικανικής οικονομίας, εν συγκρίσει με τις ισχυρότερες χώρες, και ιδίως τις πλεονασματικές, από τις οποίες άλλωστε θα περιοριστούν, ή και θα αναστραφούν, οι εκροές κεφαλαίων.

Η λύση (β) θα προκαλέσει επιτάχυνση της οικονομικής δραστηριότητας στις πλεονασματικές χώρες και ειρμόνως αύξηση των εισαγωγών τους. Τούτο θα δημιουργήσει αυξημένη «εισαγόμενη» δραστηριότητα στις ΗΠΑ, αλλά και κάποια επιπλέον αύξηση των εισαγωγών των ΗΠΑ. Επομένως, η αναμενόμενη *ex hypothesi* μείωση του ελ-

λείμματος του ισοζυγίου εμπορικών συναλλαγών των ΗΠΑ (ή ακόμη η μετατροπή του σε πλεονασματικό) και η οποία ισοδυναμεί –υποχρεωτικά– με μια επιδείνωση των εμπορικών ισοζυγίων των υπόλοιπων κρατών του κόσμου, θα επιτελεσθεί, υπ' αυτές τις συνθήκες, σε ένα ανώτερο επίπεδο διεθνούς οικονομικής δραστηριότητας. Δηλαδή, το κόστος που συνεπάγεται για τον υπόλοιπο κόσμο η μείωση του αμερικανικού εξωτερικού χρέους (με άλλα λόγια, η σχετική κάμψη της παραγωγής στους εξαγωγικούς τομείς των ξένων κρατών), αντισταθμίζεται εν μέρει, για μεν τις ελλειμματικές χώρες, από την προαναφερθείσα αύξηση του διεθνούς εμπορίου, δηλ. από την άμεση εξωτερική ζήτηση, για δε τις πλεονασματικές, οι οποίες θα φέρουν και το κύριο βάρος των συνεπειών, το κόστος θα αντισταθμιστεί μερικώς από κάποια έμμεση αύξηση της εξωτερικής ζήτησης και από την αύξηση της εγχώριας ζήτησης –η οποία θα εξυπηρετηθεί λογικά από την επιτόπου αξιοποίηση των εγχώριων κεφαλαίων, των οποίων η διαρροή τους προς τις ΗΠΑ θα περιοριστεί, ή και θα αντιστραφεί.

Η λύση (γ) ουσιαστικά «μεταφέρει» μέρος της υφιστάμενης διεθνούς δραστηριότητας από τον «υπόλοιπο κόσμο» στις ΗΠΑ, μεταβιβάζοντας ένα μέρος, ή ολόκληρο, το έλλειμμα των ΗΠΑ κατά κύριο λόγο στις χώρες με τους ασθενέστερους εξωτερικούς τομείς, δηλαδή τις ήδη χρεωμένες χώρες, με χαμηλό ή μέσο επίπεδο ανάπτυξης. Χωρίς να αλλάζει το επίπεδο της παγκόσμιας ζήτησης, η υποτίμηση απλώς προκαλεί μια αναδιάρθρωσή της, προς όφελος της χώρας που την υιοθετεί και εις βάρος του υπόλοιπου κόσμου. Εξού και το γεγονός ότι, από τη σκοπιά της χώρας αυτής, η λύση της υποτίμησης είναι σαφώς προτιμότερη από εκείνη του τύπου (α) (βλ. πιο πάνω), έστω και αν συνοδεύεται από ακριβότερες εισαγωγές, οι οποίες πολλές φορές χρησιμοποιούνται στην παραγωγή εγχώριων προϊόντων: μια περιοριστική μακροοικονομική πολιτική συνεπάγεται γενικότερη συμπίεση της οικονομικής δραστηριότητας με επιπτώσεις στην αγοραστική δύναμη των καταναλωτών και στα κέρδη των επιχειρήσεων (συμπεριλαμβανομένων των εξαγωγικών).

Οι πλεονασματικές χώρες, μη αποδεχόμενες τη λύση (β) από μόνη της, για λόγους που ανάγονται στις επιδιώξεις της αντικληθροιστικής στρατηγικής τους, δηλώνουν ότι εναπόκειται πρωτίστως στην κυβέρνηση των ΗΠΑ να λάβει τα κατάλληλα περιοριστικά μέτρα προκειμένου να εξαφανίσει τα αμερικανικά εξωτερικά ελλείμματα (λύση [α]). Οι δε ΗΠΑ προωθούν κυρίως τη λύση (β) για να μην υποχρεωθούν να υποστούν την ύφεση και την αύξηση της ανεργίας που συνεπάγεται η λύση (α), πέραν του γεγονό-

τος ότι η άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής στις ΗΠΑ είναι εξαιρετικά δύσκολη. Στο μέτρο κατά το οποίο δεν επιτυγχάνεται σύγκλιση της μακροοικονομικής πολιτικής των μεγάλων χωρών, οι απαιτούμενες διευθετήσεις θα επιτελούνται μέσω των δυνάμεων της αγοράς, δηλαδή δια των ισοτιμιών, πράγμα που ήδη επιφέρει δυσκολίες ακόμα και στους ισχυρούς εξαγωγικούς τομείς χωρών όπως η Δ. Γερμανία (προς όφελος όμως των καταναλωτών των χωρών αυτών), αλλά και μειώνει την αξία, εκφρασμένη σε ξένα νομίσματα, των υπαρχουσών ξένων επενδύσεων στις ΗΠΑ.

Η έλλειψη ενός τέτοιου μακροοικονομικού συντονισμού εξηγεί τη συνεχή πτωτική τάση του δολαρίου από τον Φεβρουάριο του 1985 και μετά· εξηγεί επίσης τις μάταιες, σε τελική ανάλυση, αλλά και δαπανηρές, προσπάθειες των πλεονασματικών χωρών να μετριάσουν αυτή την πτωτική τάση με τη μέθοδο των παρεμβάσεων των κεντρικών τραπεζών στις αγορές συναλλάγματος (βλ. τις μεμονωμένες προσπάθειες της Δ. Γερμανίας και της Ιαπωνίας, ή, ακόμα, τη συμφωνία Baker-Miyazawa τον Οκτώβριο 1986, περί της μη λήψης μέτρων εκ μέρους των ΗΠΑ που θα είχαν ως συνέπεια την περαιτέρω πτώση του δολαρίου).

Οι τελευταίες εξελίξεις

Το ερώτημα, ποιες θα ήταν οι αναγκαίες θεσμικές μεταρρυθμίσεις του διεθνούς νομισματικού συστήματος, απαντήθηκε, μερικώς, στη συνάντηση του Τόκιο (Μάιος 1986). Οι «Επτά» υιοθέτησαν μια πρόταση -υποστηριζόμενη από το ΔΝΤ- για τη δημιουργία ενός «μεσοπρόθεσμου πλαισίου» για την ανάπτυξη της διεθνούς οικονομίας. Το πλαίσιο αυτό θα επέτρεπε τον εντοπισμό, με τη δημόσια ανακοίνωση των μακροοικονομικών στόχων εκ μέρους των μεγάλων κρατών, της χώρας της οποίας οι επιδόσεις απέκλιναν σημαντικά από τους προαναγγελθέντες «αντικειμενικούς δείκτες». Καθώς όμως δεν προβλέπονταν δεσμευτικοί διορθωτικοί μηχανισμοί, που θα έμπαιναν αυτομάτως σε λειτουργία στις περιπτώσεις αποκλίσεων, μόνον η άσκηση πιέσεων εκ μέρους των άλλων κρατών θα μπορούσε να πείσει μια χώρα να ευθυγραμμιστεί με τους κοινά αποδεκτούς στόχους.

Φυσικά, η διαδικασία διαμόρφωσης ενός τέτοιου πλαισίου, προκειμένου να τύχει κοινής αποδοχής, φέρει εκ νέου προς συζήτηση όλα τα ουσιαστικά θέματα που αναφέρθηκαν προηγουμένως. Πώς αλλιώς θα καθοριζόταν τι είναι «κοινής αποδοχής»; Η δε αρχή της υποχρεωτικής συμμόρφωσης θα σήμαινε την εκχώρηση εξουσίας εκ μέρους των συμμετεχόντων κρατών σε ένα βαθμό που να είναι, καταρχήν τουλάχιστον, κατανοητός - π.χ. σε μια οργάνωση

κρατών μέσω και μικρού μεγέθους, με σχετικά ομαλές εμπορικές σχέσεις, και με τους κοινούς οικονομικούς και πολιτικούς οραματισμούς των κρατών-μελών της ΕΟΚ, αλλά όχι και σε ένα ανομοιογενές, ετεροβαρές σύνολο όπως οι «Επτά». (Στην ΕΟΚ των Δώδεκα, λόγω των απαιτήσεων του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος και των σταθερών «ζωνών» για τις ισοτιμίες που το υποστηρίζουν, η Δ. Γερμανία, ως επικεφαλής του αντιπληθωριστικού μετώπου, έχει ουσιαστικά «επιβάλει» την περιοριστική μακροοικονομική πολιτική της και στους λοιπούς συμμετέχοντες, με αποτέλεσμα ήδη να απέχουν του συστήματος τόσο η Μ. Βρετανία, όσο και η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Ελλάδα.)

Ενδείξεις, αλλά μόνο ενδείξεις, για μια διάθεση των κυβερνήσεων των «Επτά» να συντονίσουν στην πράξη (έστω και κατά τρόπο ad hoc) τις μακροοικονομικές πολιτικές τους, φάνηκαν από τα αποτελέσματα της συνάντησης των υπουργών Οικονομικών και των διοικητών των κεντρικών τραπεζών των «Έξι» (οι «Επτά» μείον την Ιταλία), στο Παρίσι στις 22 Φεβρουαρίου 1987. Η συνάντηση αυτή, η οποία κατέληξε στη λεγόμενη «Συμφωνία του Λούβρου», έχει δύο σκέλη.

Πρώτον, οι υπουργοί διατύπωσαν την άποψη -μία, σημειωτέον, μεταξύ των πολλών που υποστηρίζονται από οικονομολόγους- ότι οι τότε υφιστάμενες ισοτιμίες βρίσκονταν κοντά στα επιθυμητά επίπεδα (1 δολάριο = 1,82 μάγκα = 153 γιεν). Εκτός των άλλων, έκριναν ότι μια περαιτέρω πτώση του δολαρίου ενέχει πληθωριστικούς κινδύνους για την αμερικανική οικονομία. Για να σταθεροποιηθούν οι ισοτιμίες, οι «Έξι» κατέληξαν σε (μυστική) συμφωνία περί της δυνατότητας παρεμβάσεων των κεντρικών τραπεζών από κοινού στις αγορές συναλλάγματος, καιτοι η αντίδραση των εξωτερικών ισοζυγίων των μεγάλων κρατών στις μέχρι τούδε αλλαγές των ισοτιμιών υπήρξε ανεπαρκής (π.χ. το ιαπωνικό πλεόνασμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών το δωδεκάμηνο Δεκ. '84 - Δεκ. '85 ήταν 49,5 δισ. δολάρια, και το δωδεκάμηνο Δεκ. '85 - Δεκ. '86 85,6 δισ. δολάρια, παρά το γεγονός ότι τον Δεκέμβριο 1985 ένα δολάριο ισοδυναμούσε με 203 γιεν και τον Δεκέμβριο 1986 με 163 γιεν· οι αντίστοιχοι αριθμοί για τη Δ. Γερμανία είναι 13,6 δισ. δολάρια, 36,3 δισ. δολάρια, 2,53 μάγκα ανά δολάριο και 2,00 μάγκα ανά δολάριο).

Δεύτερον, αποφασίστηκε η Δ. Γερμανία και η Ιαπωνία να λάβουν ορισμένα περιορισμένα μέτρα τονωτικά για την εγχώρα ζήτηση, και οι ΗΠΑ να συνεχίσουν τις προσπάθειες να μειώσουν το δημοσιονομικό έλλειμμα τους, δίχως όμως αναφορά σε κάποιους συγκεκριμένους συλλογικούς και αμοιβαίως συμβατούς τελικούς στόχους ως

προς τα εξωτερικά ισοζύγια.

Απουσίας όμως μιας μακρόπνοης, συντονισμένης συλλογικής μακροοικονομικής πολιτικής, η αστάθεια των ισοτιμιών συνεχίστηκε, παρά την υποστήριξη των κεντρικών τραπεζών, παρά την αύξηση των αμερικανικών επιτοκίων (4 Σεπτεμβρίου 1987) και παρά την τεταμένη κατάσταση στον Περσικό Κόλπο (η οποία προσωρινά ενδυνάμωσε την αξία του δολαρίου ως μέσου ασφαλέστερης τοποθέτησης). Η δε επιδείνωση του ελλείμματος του λογαριασμού τρεχουσών συναλλαγών των ΗΠΑ, από τον Φεβρουάριο έως τον Σεπτέμβριο 1987, υπογραμμίζει



την ανάγκη μιας περαιτέρω υποτίμησης του δολαρίου. (Οι ισοτιμίες στις 12.9.1987 ήταν 1 δολάριο = 1,79 μάγκα = 142 γιεν.)

Η σύνοδος κορυφής της Βενετίας, τον Ιούνιο 1987, αποτέλεσε ουσιαστικά μια οπισθοδρομηση. Δεν έθεσε κανένα στόχο για σύγκλιση της δημοσιονομικής πολιτικής, ούτε συγκεκριμενοποίησε μακροοικονομικούς στόχους που θα επέτρεπαν μια αποτελεσματική στήριξη των ισοτιμιών μέσω παρεμβάσεων.

Αποφασίστηκε μόνον ότι οι «Επτά» θα γνωστοποιούν ο ένας στον άλλο τις μεσοπρόθεσμες προβλέψεις τους σχετικά με την εξέλιξη των οικονομιών τους. Αυτές κατά πάσα πιθανότητα θα περιλαμβάνουν στόχους για την παραγωγή, τη νομισματική αύξηση, τον πληθωρισμό, τα ελλείμματα του προϋπολογισμού, το ισοζύγιο πληρωμών και τις ισοτιμίες. Το ΔΝΤ θα ελέγχει εάν οι στόχοι αυτοί είναι συμβατάς με ταξύ τους. Σε περίπτωση αποκλίσεων θα ε-

πακολογήσουν διαβουλεύσεις, χωρίς όμως να υπάρχει πρόβλεψη για οποιαδήποτε δράση. Τέλος, η λίστα των οικονομικών δεικτών θα παραμείνει απόρρητη (!).

Προοπτικές για το μέλλον

Μια σύζευξη «αντικειμενικών δεικτών» (ή στόχων) και «ζωνών αναφοράς» για τις ισοτιμίες θα αποτελούσε τη λογική «διπλωματική» λύση, εάν μπορούσαν να ξεπεραστούν οι διαπραγματεύσεις αλλά και οι τεχνικές δυσκολίες που περικλείει. Οι «αντικειμενικοί δείκτες» θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο σοβαρών διαπραγματεύσεων, με παραχωρήσεις εκ μέρους των Ευρωπαίων και των Ιαπώνων, με αντάλλαγμα μια συμφωνία για συστηματική (και όχι απλώς ad hoc) από κοινού δράση στις αγορές συναλλάγματος. Μια τέτοια εξέλιξη θα ήταν απόδεικτική της βουλήσεως των μεγάλων κρατών να εγκαταλειφθούν στο διεθνές, αλλά και στο εθνικό, επίπεδο τόσο η ανασυσταθείσα, κατά τη δεκαετία του 1970, αρχή του laissez-faire, όσο και το μη επιτυχημένο διεθνές νομισματικό σύστημα που βασίστηκε σε αυτή.

Η κατεύθυνση προς την οποία τείνει η αναμόρφωση του διεθνούς νομισματικού συστήματος είναι όμως λογική και από οικονομική σκοπιά. Η ταυτόχρονη διαπραγμάτευση «αντικειμενικών δεικτών» και «ζωνών αναφοράς» απλώς αντικατοπτρίζει το πραγματικό γεγονός ότι δεν μπορεί να υπάρξει τελείως εναρμονισμένη μακροοικονομική πολιτική, που συγχρόνως να εξασφαλίζει πλήρη σταθερότητα στις ισοτιμίες. Η αναμόρφωση του συστήματος προϋποθέτει συνεργασία των μακροοικονομικών αρχών των μεγάλων κρατών, σε ένα βαθμό που είναι ευθέως ανάλογος με την πραγματική, αυξημένη αλληλεξάρτηση, που χαρακτηρίζει σήμερα τις διακρατικές σχέσεις στο διεθνές οικονομικό σύστημα. Και οι μικρές χώρες μπορεί μεν να βρεθούν, εφόσον τα πράγματα έχουν έτσι, στο ρόλο του απλού θεατή των εξελίξεων, αλλά θα επωφεληθούν καταρχήν τόσο από την αυξημένη σταθερότητα όσο και από την καλύτερη, διεθνώς, κατανομή των πόρων, που εξορισμού θα προκύψουν μακροπρόθεσμα.

Όσο καιρό όμως θα υπάρχουν διστάμενες απόψεις, μεταξύ κρατών, ως προς την ακολουθητέα εθνική μακροοικονομική πολιτική, θα υπάρχει ένα ευρύ και δύσβατο πεδίο δράσης για τη διεθνή οικονομική διπλωματία. Οι μικρές χώρες, αν και αμέτοχες στις εν λόγω διαβουλεύσεις, έχουν το ίδιο μακροπρόθεσμο συμφέρον με τις μεγάλες χώρες από την επιτυχή τους έκβαση. Πρέπει όμως να γίνει αντιληπτό ότι τα άμεσα συμφέροντα των μεγάλων πλεονασματικών κρατών, όπως η Ιαπωνία και η Δ. Γερμανία, τουλάχιστον όπως τα αντιλαμβάνο-

νται οι ίδιες, δεν ταυτίζονται με εκείνα των μικρών ελλειμματικών χωρών, όπως η Ελλάδα. Και τούτο διότι η μελλοντική εξυπηρέτηση του αμερικανικού χρέους (η οποία είναι δυνατή μόνο μέσω της προοπτικής του έλλειμμα του αμερικανικού ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών να αρχίσει να συρρικνώνεται σταδιακά) θα έχει δυσμενέστερο αντίκτυπο στις ήδη ελλειμματικές αναπτυσσόμενες χώρες, απ' ό,τι στις μεγάλες πλεονασματικές χώρες με τα σημαντικά αποθέματά τους, εκτός εάν οι τελευταίες υιοθετήσουν πιο επεκτατικές μακροοικονομικές πολιτικές, συμβάλλοντας κατ' αυτό τον τρόπο σε μια αναθέρμανση της διεθνούς οικονομίας.

Η ως άνω ανάλυση οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι αναπτυσσόμενες ελλειμματικές χώρες – παράλληλα με τις προσπάθειες που καταβάλλει καθεμία χωριστά για την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών προβλημάτων της και την αύξηση της παραγωγικότητάς της – θα είχαν όφελος να δημιουργήσουν ένα κοινό μέτωπο στα μεγάλα διεθνή φόρουμ, όπως στο ΔΝΤ και στον ΟΗΕ, το οποίο θα απέβλεπε μεν στην υποστήριξη των προσπαθειών που γίνονται για την αναμόρφωση του διεθνούς νομισματικού συστήματος, αλλά μια αναμόρφωση η οποία στην πράξη θα συνοδευόταν από μέτρα αναπτυξιακού, και όχι περιοριστικού, χαρακτήρα.

Ενώ όμως η Ομάδα των 77 απορρίπτει τη λύση της περαιτέρω μείωσης της εσωτερικής ζήτησης, όσον αφορά την εγχώρια πολιτική τους, και προβάλλει τους εξωτερικούς παράγοντες που εμποδίζουν την αναπτυξιακή τους προσπάθεια (επιτόκια, αστάθεια ισοτιμιών, χρέος), δεν φτάνει στο σημείο να ζητήσει την υιοθέτηση πιο επεκτατικών μέτρων εκ μέρους των πλουσιότερων χωρών, αρκούμενη σε αιτήματα που αποβλέπουν στη σταθεροποίηση του διεθνούς νομισματικού συστήματος (και εποπτεία της οικονομίας όλων των χωρών με κατάλληλους μηχανισμούς, έλεγχο της διεθνούς αγοράς, κ.λπ.) με την εγκαθίδρυση ισχυρών παρεμβατικών μηχανισμών.²

Είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον ότι ήδη η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων συνιστά στα πέντε κράτη-μέλη με τα μεγαλύτερα περιθώρια δράσης (ΟΔΓ, Γαλλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Δανία και Λουξεμβούργο) την υιοθέτηση από κοινού μιας πιο επεκτατικής μακροοικονομικής πολιτικής, σκοπός της οποίας θα είναι η μείωση της ανεργίας.³ Οι χώρες αυτές απορρίπτουν τις προτάσεις της Επιτροπής, ενώ τα υπόλοιπα κράτη-μέλη τις επικροτούν, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας.

Η συνειδητοποίηση, εκ μέρους των χρεωμένων χωρών του Τρίτου Κόσμου, των κρατών-μελών της ΕΟΚ αλλά και των ίδιων των ΗΠΑ, ότι έχουν ορισμένα κοινά συμφέροντα – αν και όχι κοινές θέσεις ακόμα –

ανοίγει συναρπαστικές προοπτικές για την ανάπτυξη της πολυμερούς οικονομικής διπλωματίας πάνω σε νέες βάσεις. Μια αναδιάταξη των κρατών όχι πια βάσει του απλού διπολικού μοντέλου Βορράς-Νότος, αλλά βάσει μιας συνθετικότερης εκτίμησης, που θα λαμβάνει υπ' όψιν το εξωτερικό χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ, τους ρυθμούς αύξησης του ονομαστικού ΑΕΠ, τις τάσεις της ισοτιμίας, τον πληθωρισμό, την κατάσταση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, και το επίπεδο του ΑΕΠ, θα δημιουργούσε τις προϋποθέσεις για μια πιο αποτελεσματική αντιμετώπιση των διεθνών οικονομικών προβλημάτων, τόσο από οικονομική όσο και από πολιτική σκοπιά. Κατ' αυτό τον τρόπο, θα αυξάνονταν οι πιθανότητες οι μικρές χώρες να εξασφαλίσουν το ευνοϊκότερο αποτέλεσμα γι' αυτές, αλλά και για τη διεθνή οικονομία, από την ανάγκαια εξομάλυνση των νομισματικών σχέσεων μεταξύ των μεγάλων κρατών, ενώ συγχρόνως θα προωθούνταν η υπόθεση της συμμετοχής των «αδυνάτων» στη διαμόρφωση των μεγάλων αποφάσεων που αφορούν τη διαχείριση της διεθνούς οικονομίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Αυτή η ευρωπαϊκή άποψη υποστηρίζεται και από τον καθηγητή Ξενοφ. Ζολώτα. Βλ. «Το αίνιγμα του εμπορικού ελλείμματος των ΗΠΑ», *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, 2 Οκτ. 1986.
2. Θέσεις της Ομάδας των 77 (μπλοκ χωρών του Τρίτου Κόσμου) στη σύνοδο της U.N.C.T.A.D. στη Γενεύη, τον Ιούλιο 1987.
3. Commission of the European Communities, *Annual Economic Report 1985-86, A Cooperative Growth Strategy for More Employment*, COM (85) 570 final, Βρυξέλλες, 17 Οκτωβρίου 1985.